

FATABUREN

Nordiska museets och Skansens årsbok

FATABUREN

NORDISKA MUSEETS OCH
SKANSENS ÅRSBOK

1962

Tidig vår på Skansen.

An early spring view from the open-air museum

Skansen in Stockholm.

Foto Refot, Stockholm.

Redaktion:

GÖSTA BERG · SAM OWEN JANSSON

MARSHALL LAGERQUIST

Redaktör: Marshall Lagerquist

*Omslagets färgbild visar Linnés Hammarby
med trädgården i sitt flor.*

*On the cover Carl von Linné's homestead Hammarby
with the garden in blossom.*

Foto Åke Grundström, Stockholm.

Se Olof H. Sellings uppsats Arkiatern på Hammarby i denna årsbok.

*Tryckt hos Tryckeri Aktiebolaget Thule, Stockholm 1962
Klichéerna från Grohmann & Eichelberg AB, Stockholm*

burits runt till gästbudets deltagare. Möjligen kan vi inbilla oss att det representerar ett övergångsstadium mellan de kollektiva kringgångskärlen, som vandrade runt bordet, och de individuella kärlen — glaset framför varje kuvert. Men alla sådana idéer är med all sannolikhet dömda att förbli luftiga teorier, som knappast slutgiltigt kommer att kunna ledas i bevis.

Zusammenfassung

Kredenz mit acht Pokalen

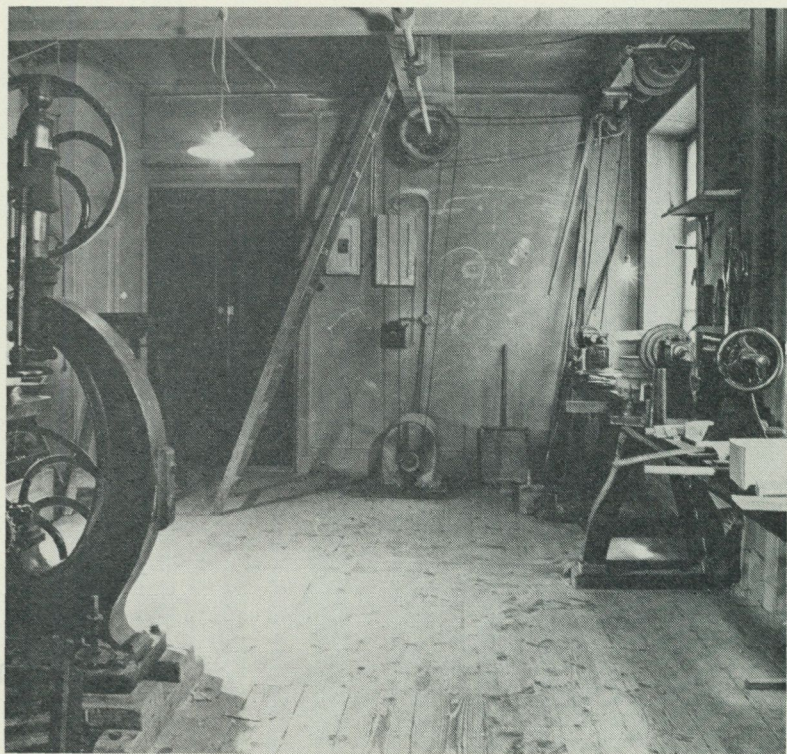
Eine Gabe der Gesellschaft der Freunde des Nordischen Museums ist eine Kredenz mit acht Pokalen aus Maserholz. Auf Grund gewisser Einzelheiten sieht sich der Verfasser zu der Erörterung veranlasst, ob dieser Gegenstand möglicherweise eine Kopie vom Ende der siebziger Jahre des neunzehnten Jahrhunderts sein kann. Die Musterblätter des schwedischen Vereins zur Beförderung des Hausfleisses und Kunstgewerbes (Svenska slöjdföreningen) zeigten nämlich damals Wiedergaben von Maserholzgegenständen aus dem Barockzeitalter, unter anderem auch gerade eine Kredenz, allerdings etwas kleiner und einfacher als die jetzt geschenkte. Deren wahrscheinlicher Ursprung spricht jedoch bestimmt dafür, dass sie echt ist und infolgedessen eine schwedische Arbeit vom Ende des 17. oder Anfang des 18. Jahrhunderts.

EN SVARVARVERKSTAD FRÅN STOCKHOLM

av Arne Biörnstad

”Min far hette Jöns Persson Ståde och var född i Malmöhus län. Min mor hette Cecilia. De kom till Stockholm 1880. Far hade lärt till träsvärvare i Kristianstad hos en som hette Andersson. Här i Stockholm övertog han tillsammans med en kamrat en verkstad på Jakobsbergsgatan 34 efter svarvaren Puke.

År 1893, när jag var 11 år, fick jag börja så smått hos far, men

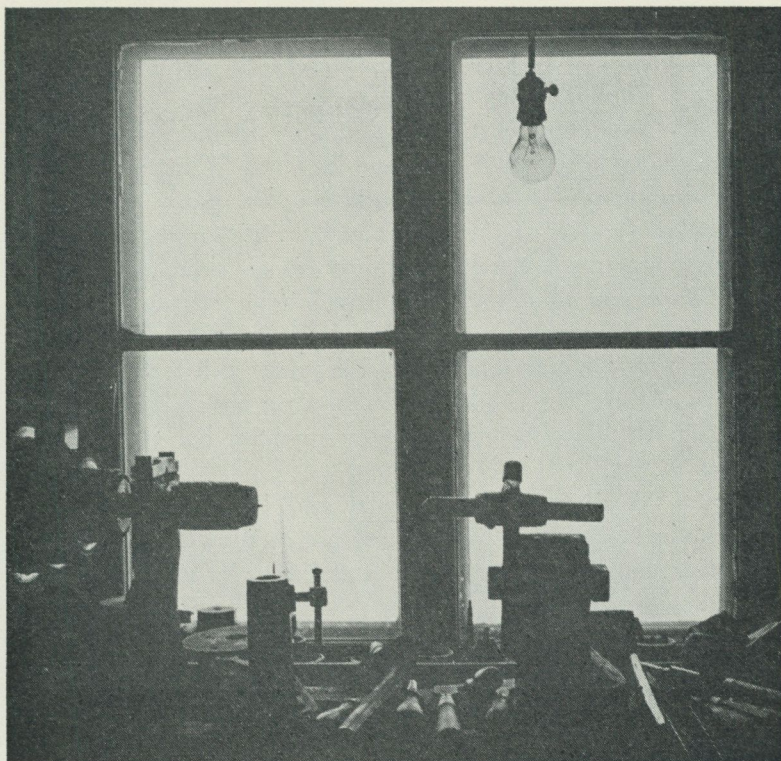

Ernst J. Stådes svarvarverkstad i huset Brahegatan 23 i Stockholm. Inventarierna förvärvade till Nordiska museet.

jag började inte i läran förrän jag var en 14—15 år. Lådknappar fick man börja med. De var av furu, och kan man svarva i furu så kan man svarva i vilket trä som helst sedan. Det tog flera år innan man kunde runda en bit ordentligt.

Det svarvades i trä, ben, horn och annat i verkstaden. Det gjordes biljardbollar, handtag till telefoner och sådana där päronformiga strömbrytare för ringledningar, som hängde i sladden. Mycket småsaker fick man göra.

När jag kunde göra lådknappar, fick jag övergå till strykjärns-handtag och sedan större bitar. Efter 5 år ansågs man något så när

Denna svarv fick Ernst J. Ståde som femtonåring 1897 och har använt den oavbrutet fram till 1961.

kompetent. Far var så förbaskad på gesällerna. I regel kunde de inte så mycket. Gesällprov avlade de för hantverksföreningen, men jag har aldrig gjort något sådant. Far var hållen för att vara Stockholms skickligaste svarvare.

År 1897 flyttade verkstaden till Mäster Samuelsgatan 51, och där började jag i läran. Då fick jag en egen svarv, och den har jag använt alltsedan dess. Det är den äldsta av svarvarna som nu finns i verkstaden.

År 1899 flyttades verkstaden till Lästmakargatan 29, 1922 till Kungsgatan 84, 1930 till Kammakaregatan 19 och 1938 till Brahe-

gatan 23, där den har legat ända till 1961, när jag upphörde med verksamheten. Far dog 1930 och efter det har jag varit ensam i arbetet.

Jag har arbetat mycket åt snickare. De limmade ihop ämnen till möbeldelar, och sedan svarvade jag dem. Min specialitet har varit vridningar — vridna kolonner. Jag har gjort massvis med stora kolonner, och det är dem man har slitit ut sig på, för det var ett tungt arbete. Snickare hjälpte mig att limma ämnena till dem, för jag har aldrig haft någon planhyvel, så att jag kunnat limma stora ämnen själv. Kolonner gjordes i ek, björk eller furu.

De grövsta jag gjort var 48 cm i diameter och 2 m långa, och jag har gjort upp till 3 m långa. Då får man använda två svarvar i rad för att klara det. Fyra stora kolonner har jag gjort till Stadshuset.

Mindre saker har jag också sysslat med, ljusstakar, lampor och ordförandeklubbor. Alla verktyg jag har är ämnade till träsvärving, och man har samma till bensvärving. Är man van så går det bra.

* Ett specialarbete gjorde vi 1921 åt Åkers krutbruk. Det var 3 000 klot av pockenholt, ungefär en 5 cm i diameter, som de skulle ha till att rulla över krutet."

Så berättar Ernst Johan Ståde, 79 år gammal, med drygt 65 år bakom sig i svarvyrket och en av de erkänt skickligaste i sitt fack. Hans verkstad har nu inköpts med alla sina inventarier till Nordiska museet och utgör där ett värdefullt tillskott, eftersom museet icke tidigare ägde någon komplett verkstadsutrustning för yrkessvarvare.

Vid tiden för nedläggningen var verkstaden inrymd i ett rum 2 trappor upp på baksidan av gårdshuset, Brahegatan 23. Fönstren vette mot en brandgavel knappt 3 m utanför, och den dager, som inträngde i maj månad, var visserligen inte så svag men kan under andra årstider knappast ha gett mer än ledljus. När verkstaden mättes upp och fotograferades, var den tyvärr redan städad. Man bör alltså föreställa sig ett mellan 10 och 15 cm tjockt lager av svarvspån jämnt utbrett över golvet. Enligt samstämmiga utsagor från flera andra hantverkare i huset brukade Ståde efter att ha använt ett verktyg släppa det ned i spånet

och visste sedan alltid var det låg. När han vid något senare tillfälle återigen behövde verktyget, sparkade han bara litet i spånet och hittade det genast.

Nu är rummet erövrat av en intillboende silversmedja och svarvarna, patronerna, stålen, rasporna, sågarna, tängerna, krumcirkelarna, borrarerna och allt annat fört till Nordiska museet för att där på sitt stillsamma vis kunna berätta något om trä svarveri, ett yrke som i varje fall i denna rent hantverksmässiga form är statt i tillbakagång. När Jöns Persson Ståde 1897 första gången nämnes i Stockholms adresskalenders branschförteckning, omfattade yrket 25 verkstäder. När sonen 1931 fortsatte rörelsen i sitt namn, hade konkurrenternas antal sjunkit till 11, men telefonkatalogens senaste yrkesregister upptar ett femtontal svarvare, så att ännu finns det möjligheter att se ämnena formas till ting av skickliga händer, att smeka den lena träytan efter stålet och låta näsan insupa doften av friska spånor eller kittlas av det fina svarvdammet.

Zusammenfassung

Eine Drechslerei aus Stockholm

Das Museum konnte für seine Handwerksabteilung eine komplette Werkstatt-ausrüstung für den Drechslerberuf erwerben, als im Jahre 1961 einer der geschicktesten Holz- und Beindrehler der Hauptstadt in hohem Alter den Betrieb einstellte, nachdem er etwa 65 Jahre im Handwerk gearbeitet hatte. Die Drechslerkunst erlernte er bei seinem Vater, dem vorherigen Inhaber dieser Werkstatt.